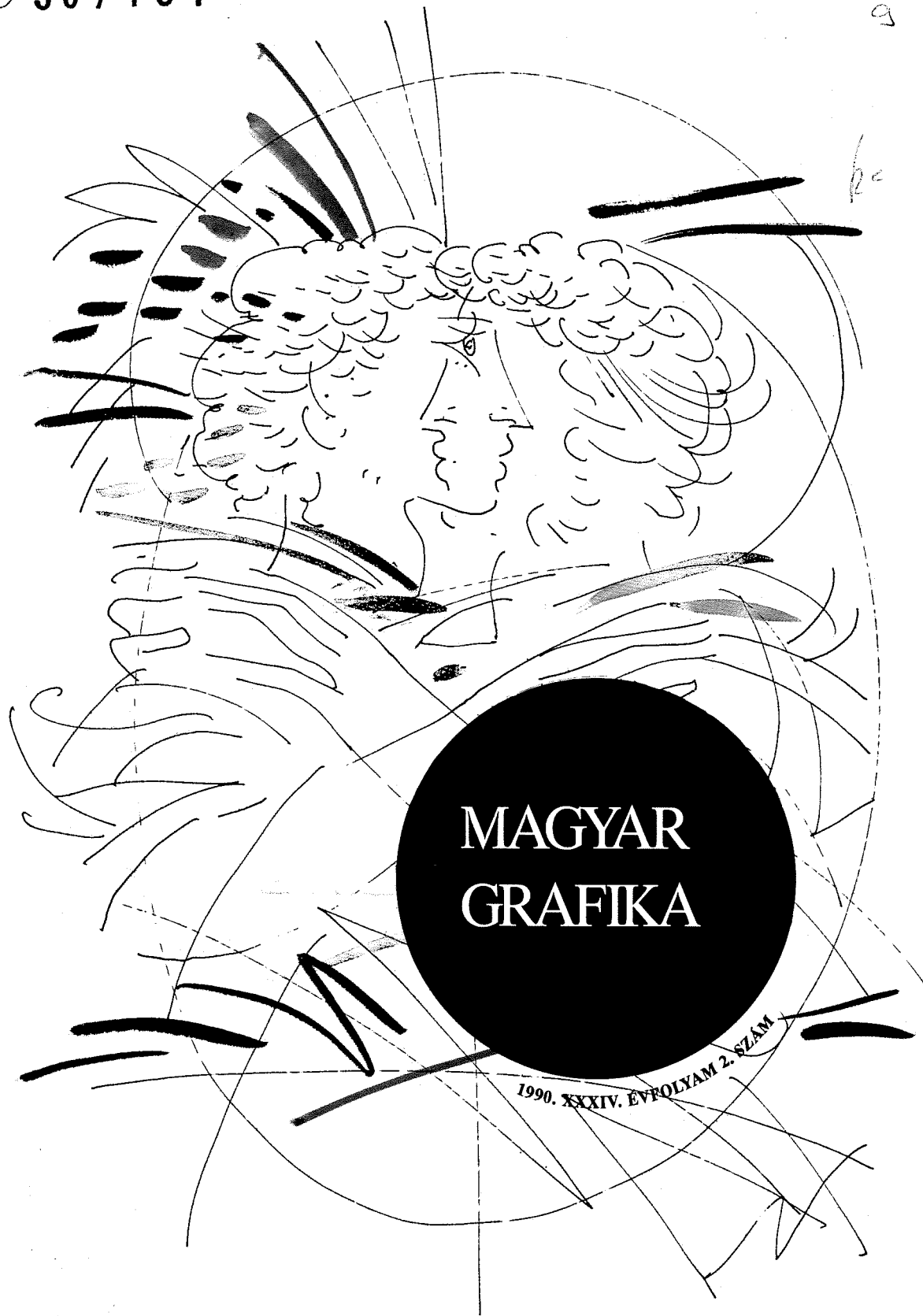

307481

MAGYAR
GRAFKA

1990. XXXIV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM

Bodoni és a magyar tipográfia

Szántó Tibor

Giambattista Bodoni születésének 250. évfordulóját ünnepelték a világ nyomdászai 1989 októberében Saluzzóban, a nagy olasz tipográfus szülővárosában

Az alábbi sorok írója – kitüntetett Bodoni-díjas-ként – meghívott vendégként vett részt a több napig tartó ünnepeken, amelyeken előadások hangzottak el, és kiállításon mutatták be a nagy mester legszebb alkotásait, a közelmúlt és az élő nagy itáliai mesterek életművét.

Alkalmunk volt megtekinteni Giovanni Mardersteig, századunk legnagyobb olasz könyvművészenek életművét és Alberto Tallone korszakos jelentőségű könyvalkotásait. Mindketten az elmúlt évek során hunytak el. De láthattuk az élő nagy olasz mesterek életművét is. Így Aldo Novarese-ét, korunk egyik világszerte ismert betűalkotóját, Luigi Maestri és Renzo Sommaruga csodálatos könyvprodukcioit. Az ünnepek koncertekkel zárultak, majd a több száz résztvevő az észak-olasz táj szépségeit és műemlékeit tekintette meg.

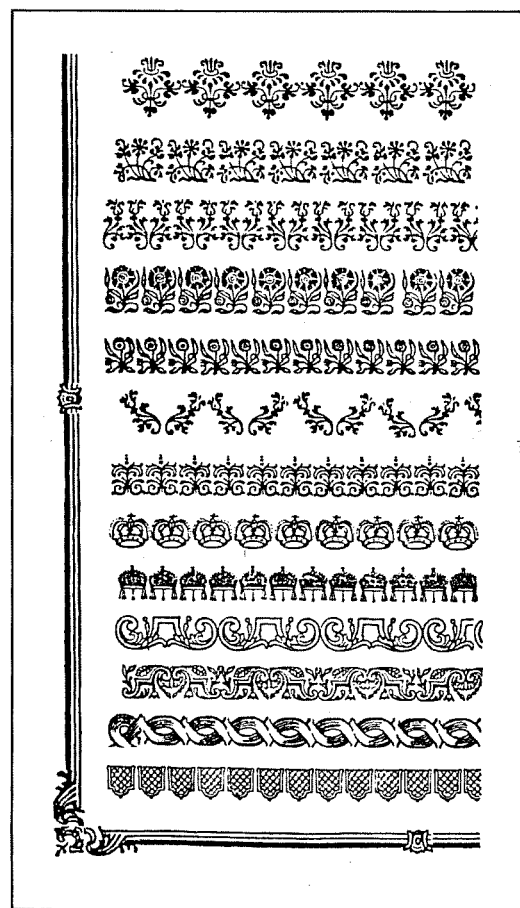
E sorok íróját az a megtiszteltetés érte, hogy Novarese mester társaságában vendégül fogadta őt Martino Mardersteig és Enrico Tallone, a két nagy mesterhez méltó képességű utód, akik édesapjukhoz méltóan ifjú és nemzetközileg is elismert mesterei és alkotói az újabb olasz könyvművészetnek.

A feltörekvő polgárság már a francia forradalom idején az antik római kultúra felé tekint, így kerülnek az antik motívumok a kor iparművészetébe. Az antik művészet már XV. Lajos uralkodásának szakaszában divatosá vált: ekkor tárták fel Pompejít, és a napvilágra kerülő leletek bámulatot keltettek. A napóleoni korszak új „felső tízezerje” az antikot utánozza. De tovább élnek XVI. Lajos korának stíluselmei is, összeötvöződve a Rousseau szellemét hordozó szentimentalizmussal. A XVIII. század végének s a XIX. század első felének klasszicista könyvművészetét ezek az összetevők határozzák meg.

A magyarországi könyvművészetnek is *nagy korszaka* ez; a II. József császár-király (1780–1790) uralkodása alatt kibontakozó reformkorszak nyújtott lehetőséget arra, hogy a magyar irodalom, könyvkiadás és könyvművészet fejlődésnek indul-

jon. A magyarországi betűmetszés és betűöntés története részben még feltáratlan, mivel a betűöntés mindenkor csupán kiegészítő ága volt a könyvnyomtatásnak. A könyvtörténet kutatói csak a kész könyvvel foglalkoztak, nem vizsgálva létrehozásának mellékes körülményeit.

Az 1800-as esztendőek elején Budán két jelentősebb nyomda működött: a Landerer Kataliné (1724 óta) és a királyi rendelet nyomán (1777)

Keretdíszek az Egyetemi Nyomda 1773. évi leltárából

Nagyszombatról Budára költözött Egyetemi Nyomda. Ez időben kezdenek Pest-Budára telepedni a kiadók, könyvkereskedők és nyomdászok is. Az ország legjelentősebb könyvnyomtató officinája a Budán székelő Egyetemi Nyomda. Sággy Ferenc igazgatása alatt adták ki a korszak legjobb magyar literátorainak műveit, igen szép kivitelben. Sággy alapvetőnek tartotta a művészi tipográfiát. Munkatársául hívja az erdélyi származású és Bécsben tanult Bikfalvi Falka Sámuel, a korszak egyik legjelesebb kép- és betűmetszőjét, akit kinevez az Egyetemi Nyomda betűöntődjének vezetőjévé. Falka szakmai mintaképei – mint azt rézmetszői és betűalkotói tevékenysége igazolja – az olasz Bodoni és a francia Didot lehettek.

A XVIII. és a XIX. század Pest-Budájának legtekintélyesebb betűöntődjéje az Egyetemi Nyomdaé volt, amely az ország nyomdaiparának nagy részét is ellátta betűanyaggal. A műhely száz év alatt (1777–1877-ig) 2148 könyvhöz készített betűket. Ezek közül 803 magyar nyelvű, 484 latin, 283 német, 272 szerb, 100 héber, 87 román, 46 szlovák, 23 rutén, 10 horvát, 9 bolgár, 9 vend, 4 francia, 4 görög és 4 olasz volt.

Az Egyetemi Nyomda 1824-ben kiadta kétkötetes betűjegyzékét, amelyet változatossága és

gazdagsága miatt a nemzetközi szakajtó is a betűtörténet rendkívül értékes kultúrdokumentumának tart. E betűmintakönyvben szereplő típusok, díszek, emblémák nagy részének Bikfalvi Falka Sámuel az alkotója. A mintakönyv típusai méltán képviselik a korszak európai Bodonianus tipográfiai stílusát, akár a betűformákat, akár a nyomdai díszeket és sorkörzeteket tekintjük át.

A klasszicista antikva stílusa az olasz Giambattista Bodoni (1740–1813) művészetében teljesedett ki. Működése elején Bodoni még Fournier-t követte mindaddig, míg saját stílusa ki nem érlelődött. Ő volt az első újabb kori nyomtatómester, aki abból indult ki, hogy a nyomdásznak nincs feltétlenül szüksége illusztrációkra és díszítőelemekre ahhoz, hogy a könyv mondanivalóját tökéletesen kifejezésre juttassa, hogy a nyomdász legfőbb eszköze elsősorban az esztétikusan arányos szedéstükör és a betű. Bodoni betűi a segédvonalak és az alapvonalak kontrasztjával és mégis harmóniájával, a betűk diktusának (vonaltitmusának) kiegyensúlyozottságával a legtisztább optikai és esztétikai hatást biztosították.

Bodoni 1771-ben megjelent betűmintakönyve 17 antikva és kurzív ábécét, 9 majuszkula ábécét és 409 nyomdai cifrát, sordíszot tüntet fel. 1783-

IX. *Kleine Doppel Cicero Antiqua.*

Argumentum pessimi, turba est. Quae-ramus, quid optimum factum sit, non quid usitatissimum:

Kleine Doppel Cicero Cursiv.

Argumentum pessimi, turba est. Quae-ramus, quid optimum factum sit, non quid usitatissimum:

Grübere Canon Antiqua Versalien.

POSTALIS,

Sabon Antiqua Versalien.

SENSUS,

Bikfalvi Falka Sámuelnek és Gotzignak típusai az Egyetemi Nyomda 1824-ben megjelent betűmintakönyvéből

Pesten.

Ma Kedden Május 25-dik Nappján 1824.

A'Székes-Fehérvári Nemzeti Színjatszó Társaság

ezen Szabad Királyi Város' Játékszinében
előadastatik
Egy Eredeti nagy Szomorú Játék 5 Főlvonásban
ezen névvel alatti:

I R E N E.

Irta Kisfaludy Károly.

Számélyek:

Hók, Mohosai, Török Császár Hók Bana, Nagybíró Zagan Bana, Mészáros Vezér Fereczbeg, Janczák Ágós Telegdy, Magyar Nemzet Agócs, Magyar Vidék Irécs, a király Leo, Görög Új	Kiszeghy Úr. Maróczy Úr. Komlósy Úr. Halyay Úr. Rúnner Úr. Huszák Úr. Kármány Ágós. Vasvári Úr.	Lukács Vitézság, volt Lovag Vezér Hercegi, Hók Bana titkosa Abóci, Zagan Bana bizalmas Hasson, Janczák Fátoss, Török Bálvány Zoltán, Balczon, Irécs mellett Lovas, Lovag Kármány Multi-Basák, Balczonok, Janczák Sereg.
---	--	--

A' Játék teretnek Constantinopolban 24-é-lik Estrendőben.

*Rúnner Úr a' nyers számbakkal egy próbát utajván a' Magyar nyelvben tenni, ajánlja magát a' N. M. TT. Hazafiaknak leggyeségükbe.

Bérmonelet ára:

Egy Lap az első Esméletben 4 for. — Lap az második Esméletben 6 for. — Lap az harmadik Esméletben 4 for. — Zárószó a' Parteren 1 for. 30 kr. — Zárószó a' második Esméletben 1 for. 20. — Zárószó a' harmadik Esméletben 45 kr. — Partere 1 for. Második Esmélet 50 kr. — Harmadik Esmélet 50 kr. — Galléria 10 kr.

Lap az Zárószó Esméletet lehet váltani eggyel a' úrdel fogva dehatán 3 dény Huszák Úr a' harmadik Esméletben 113 szim alatt.

Kezdete 7 órakor. vége 9 után.

Magyar színházi plakát 1824-ből

ban egy további betűkollekción követte, mely 150 latin és 28 görög írástípust tartalmaz, 1816-ban özvegye közzétette Manuale Tipografico című betűmintakönyvének új kiadását, amely örök emléke Bodoni életművének.

Nádai Pált, a harmincas évek kiváló esztétáját idézve: „Ha a magyar könyvművészet legtermékenyebb évtizedeit tanulmányozzuk, akkor egy olasz és francia ízléskultúra tükröződik abban.

De a magyar viszonyok higgadtabb, józanabb volta abban mutatkozik meg, hogy a mi könyveink takarékosak a díszekben. Akkor ez a szegénység jele volt. Ma a mesterség diadalának tartjuk a mesterkelt díszek fölött. A magyar könyv a budai és pesti nyomtató műhelyekben – kényszerűségből is – mesteri szedésével, sorainak, lapjainak nyomdai tisztaságával hat. A magyar nyomdász nem a luxuskönyvek gyűjtőinek, hanem a mindennapos fogyasztóknak dolgozik. Meglepő látni a régi nyomdászok igyekezetét a kétkrajcáros könyvek példás szedésén, festékezésén és kinyomtatásán. Azok a kis oskoláskönyvek, számolásnak kezdetei, poétai dalfüzetek és egyéb olcsóságok,

amellett, hogy egy-egy pompás sablon szerint formálódnak, mindig egy egész sereg technikai ötlettel is kedveskednek a mai nézőknek. A címlaptól a záróvignettáig egységes érzék irányítja a szedést. Az előszó, az ajánlás, a mecénásnak való hódolás négy-öt oldala talán csak a lap alsó kétharmad részét (néha csak egyharmad részét) veszi igénybe, a többit fehéren hagyja. Ez az olvasó előtti alázat tükröképe.”

Az Egyetemi Nyomda fejlődésének és könyvkultúrájának színvonala a műhely mintakönyveiből sugárzik a legtökéletesebben. Nádai Pál szerint három igen jellegzetes mintakönyvről szólhatunk:

„Az első tulajdonképpen nem is mintakönyv. Igazában ez leltár. 1773-ból való. Akkor készült, mikor a jezsuita rend felosztása után a nagyszombati egyetem nyomdája Budára költözött. Az átvételi bizottság minden ingó vagyontárgyat leltárba vett. Gondos, pontos, aprólékos könyv. Még a tollvonásai is elárulják a nyugodt körülményességet, mellyel minden adatot megfontoltak. Ennek a kézzel írt könyvnek az utolsó lapjain vannak le-

nyomtatva az összes használt betűk s díszek típusai. A betűnek megfelelő szemközti oldalon leírva, hogy milyen betű s hány font meg lat van belőle. Itt vannak a nagy antikvák, melyek tiszták és nyugodtak, mint a római sarkövek felirataik.”

Az igazi könyvcsináló örömei tárulnak szemünk elé, „ha a másik két mintakönyvet nyitjuk fel. E két mintakönyv közül az egyik kisebb. Mindössze pár lapos füzet, 1814-ből való, s csak német nyelvű példány is ismeretes. Alkalmassint ez is arra szolgált, mint az egyéb betűmintakönyvek (Schriftproben), hogy az Egyetemi Nyomda betűfontözümenek katalógusa legyen. S vidéki nyomdák ebből rendeléseket tehessenek.

Ezt a feladatot teljesebben végzi a három közt legértékesebb mintakönyv. Az 1824. évi nagy betű- és díszítményjegyzék. Ez a legvirágzóbb korszak eredménytára. Előszavában elsorolja a külföldi városokat is, melyekből a betűszaporulatot fedez-

ték. London, Párizs, Leipzig és Frankfurt városokról történik említés. Megemlíti a porosz akadémiai fametsző, Gubitz nevét is, akitől a fametszetű anyag egy része származik. Belföldiek közül csak egy nevet említ, Helderich Frigyes, aki szintén fába metszett. Ezek azonban a díszek készítésében tevékenykedtek. De a nyomda megmaradt példánya, amelyet házi használatban őriztek meg, többet is mond egykorú ceruzabeírásaival. A beírások elárulják, hogy melyik betűtípus kitől való. A külföldiek mellett a szállítóhely, a belföldieknél a név jelzi az eredetet. Legtöbbször ez a név szerepel: Gotzig. Míngyárt utána következik számmra nézve: *Falka*. Falka betűi a megtévesztésig hűek a kor francia (e sorok írója szerint az olasz) betűkhöz. Gyönyörű betűfamíliák ezek, a nonparelltól és a koloneltől a ciceróig gondosan összegyűjtve. De ugyanily betűtípusok és ugyanezek az iniciálisok voltak meg akkor a másik kiváló hazai nyomdánk-

PROBEN

AUS DER

SCHRIFTGIESSEREY

DER

KÖNIGLICHEN UNGARISCHEN

UNIVERSITÄTS · BUCHDRUCKEREY.

O F E N 1 8 2 4.

Az Egyetemi Nyomda mintakönyvének címlapja (1824)

**PIETATIS
EXERCITIA
IN USUM
JUVENTUTIS
LITERARIAE**

VACII,
Typis et sumptibus Leopoldi Plöszl,
Caes. Reg. priv. Typogr.

◀ Latin imádságos könyv tanulóknak

nál: Trattner betűkészletében is. Kner Imre Fournier-t, a nagy francia betűmetszőt tartja ősüknek. A feltevés helyes, de a betűkészlet arra vall, hogy azonkívül más francia (és olasz) betűmetszők is hatással voltak a budai és pesti tipográfiai karakterekre.”

Falka Sámuel a pármái Bodoni és a párizsi Didot-tól, a két jeles európai mestertől ösztönözve sok remek, a magyar nyelv tipográfiai, ortográfiai reprodukcióját szolgáló betűtípust tervezett és metszett. Alkotótevékenységét a szignált – metszett – címlapok és az 1824-es mintakönyv ceruzabejegyzései bizonyítják egyes típusok mellett. Nádaï Pál szerint „Falka mindenféle betűket mesterialien metszett. A latin, cirill, héber mellett is megtaláljuk a bejegyzést: Falka. Sőt egy jegyzet azt is

AZ
**ASZSZONYNAK
DITSÉRETE;
LEÁNYOK'
PROGNOSTICONJA;
ÉS
ASZSZONYI NEVEK.**
Kiadta
RUTTKAY GÁBOR.

PESTHEN,
Találtatik Szabuly György' Nemzeti Könyvárosnál.
VÁTZON,
Nyomtatott Marmarosi Gottlieb Antal
betheivel 1822.

Ruttkay Gábor tréfás versesfüzete (1822)

◀ Dugonics András drámájának színlapja (1830)

A' KFEL-ELŐ
N A P H O Z
BUZGÓ
F O H Á S Z K O D Á S A
EGY ÉRZÉKENY
S Z Í V N E K.

KIADTA
RUTTKAY GÁBOR.

PESTHEN,
Találtatik Szabuly György' Nemzeti Könyvárosnál.

VÁTZON,
Nyomtatott Marmarosi Gottlieb Antal
betheivel 1844.

Ruttkay Gábor versesfüzetének címlapja (1844)

elárulja, hogy egy bizonyos cicerót még Bécsben mintázott a budai nyomda részére. Az ő nagy betűkultúrája hosszú bécsi tartózkodása alatt a divatos francia, olasz és a régibb holland betűmetszők mintakönyvein táplálkozott.”

Típusai nem térnek el sem technikai, sem betűművészeti szempontból Grandjean, Fournier, Didot és Bodoni betűinek színvonalától. Mérték-tartás, alkalmazkodás a kor stílusához és technikai színvonal a jellemzőik.

Falka Sámuel viszontagságos életútja, működése leplezetlenül feltárja korának (a mesterségesen visszaszorított hazai ipari és kulturális fejlődés) ellentmondásait is.

Falka a tipográfia klasszicista stílusát követő betűmetszői tevékenységén kívül a kor két jeles könyvgyűjtője a dunántúli Szombathely püspöke, Herzán. Szorgos vásárlója volt Bodoni szépséges kiadványainak, de ugyanígy gyűjtötte a Bodoni-kiadványokat az erdélyi (marosvásárhelyi) Teleki Sámuel gróf is, aki ottani Tékájában egy sor Bo-

doni-kötetet őrzött. (Például az 1793-ban nyomott csodálatos Vergiliust és az 1786-ban készült görög nyelvű Longus könyvremekét. Ezt az aranymetszésű erotikus művet és még tucatnyi könyvcsoportot.)

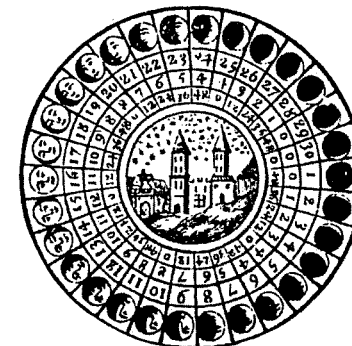
E sorok írója tíz esztendővel ezelőtt a helyszínen akarta megtekinteni ezeket a könyvcsoportokat, de az ottani civilizálatlan román rendelkezések alapján még a katalógus tanulmányozását is megtagadták.

Nemzeti könyvgyűjteményünk, az Országos Széchényi Könyvtár is jelentős számú Bodoni-kiadványt tart nyilván katalógusában.

Nem lenne teljes a magyarországi Bodoni-kultúráról szóló beszámoló, ha nem emlékeznénk meg a huszadik századi legnagyobb magyar könyvművész, Kner Imre és Bodoni kapcsolatáról. (Kner Imre születésének most ünnepeljük száz-estendős évfordulóját.)

Kner 1926-ban jelentette meg Sacelláry Pál „Régi házak, elfakult íráskor” című kis kötetét, amelyet Fournier díszbetűi, körzetei s a finom

A'
HÓLDHOZ,
EGY SZERETŐ SZÍV.
Kiadta
RUTTKAY GÁBOR.

Pesthen, Talál. Szabuly György Könyvárosnál.

VÁTZON,
Nyomtatott Marmarosi Gottlieb Antal
betheivel 1822.

Ruttkay Gábor verseskönyvének címlapja (1822)

Vácson.
Az arany Szarvasnál.
Ma Szombaton Januarius 9. dik napján 1830-dik Esztendőben.
A Nemzeti Színművész Társaság által,
Köz kívánságra
ezen esméretes nagy Nemzeti Szomorú Játék adatik elő
5, Felvadásban:
Bátori Mária.
Írta Dugonics András.
Személyek:
Háldmán, Magyar Király — Könyves.
Busilla, a' Királyné — Szalayné.
Istodny Herceg, a' Fiok — Baky.
Szemeredy, a' Királyné Uduarnokja — Fánty.
Acvai, Tárnok Mester — Vermez.
Szepellik } Tanítószok — Emödy.
Gyilohy } — Id. Baky.
Bátori Mária, Magyar Hölgy — Könyvesné.
Lajos } a' Gyermekai — * * *
Sarlota } — Rozdlia.
Terka, Mária Szobaleánya — Bakyné.
Rüti Istodny Szolgája — Uj. Könyves.

Első hely 30 kr. — Második hely 20 kr. — Galleria 12. kr.
Kezdődik 7 Óraker.

NEMZETI HAGYOMÁNYOK

1826

KÖLCSEY FERENC TŐL

JOÓ TIBOR UTÓSZAVÁVAL

CYOMÁN
KNER ISIDOR BETŰVEL

Kner Imre: Kölcsey Ferenc – Nemzeti hagyományok (1932)

szépségű Cochin antikva tesznek jellegzetesen archaizáló, klasszikus értékű Kner-remekké.

Ezekben az években Kner Imrének nagy élménye volt a nyomdászok göteborgi kongresszusa, ahol előadást is tartott, s az ott részt vevő nemzetközi szaktekintélyek határozták meg a könyvművészet új útjait. Ekkor határozta el, hogy megvásárolja a Bodoni betűtípust, ami egyben addigi fejlődésének stílusváltását is jelentette. Ekkortól került a gyomai műhelybe a svájci Haas öntőde Bodoni betűcsaládjá – a legszebbek egyike. 1911-ben alakult ki Kner sajátos hangú, klasszicista könyvstílusa. Könyveit – ezt tükrözik például a Goethe-kötetei meg az 1936-ban nyomtatott „Hagadá” is – már nem „díszíti”, csak a könyvművészet legtisztább eszközeivel: a soroknak, a szedés-tükörnek, az oldalmargóknak harmonikus ará-

10 MAGYAR GRAFIKA

A férfi Goethe

1777–1800

Antológia
a költő férfikorának
műveiből

Fordította
Szabó Lőrinc
és
Turóczi-Trostler
József

Gyoma, 1932
Kner Isidor könyvnyomtató
kiadása

Kner Imre: A férfi Goethe (1932)

nyaival oldja meg ezután könyvalkotói produkcióit.

Az 1932-ben nyomtatott három Goethe-kötet finom klasszicista stílusban, példamutató mérték-tartással tervezte. Semmi ornamentika, csak a betű szépsége és a nemesen formált arányok, a tiszta mives kivitel teszik e háromkötetes kiadványt korszakossá a Kner oeuvre-ben.

1944-ben Kner Imrét sok-sok ezer sorstársával halálba hajszolták. A nagy elődök: az erdélyi Tótfalusi Kis Miklós és Falka Sámuel nagy utódja, a magyar könyvművészet hagyományainak a huszadik század derekán maradandóan újjáteremtője, mestere volt.

*

Kner Imre nyomán unokaöccse és neveltje, Hai-

ablaka, de elfér benne egy szekrény, egy mosó és egy összehajtható vasgő. Ágya mellett egy asztalkán, mint egyszer futólag láttam, régi újságokat tart, varrókosarat stoppolatlan harisnyákkal, vekkerórát, tükröt és egy régi pléh gianaclis-dobozban öreggombokat. A gianaclisokat én szívatom el, ő csak a dobozt tartotta meg.

Ha éjjel hazajövök, nem csavarom fel az előszobában a vilányt, hogy fel ne ébresszem. Ezt szociális kötelességérzetből teszem, mert, mint Francis Jammestől tudom, a cselédek álma szent. Lakásával nagyon elégedett, többször mondta, hogy fogalmam sincsen arról, milyen helyeken altatják Pesten a cselédeket? Valószínűleg sokkal rosszabb helyeken, mint a hideg előszobában, levegőtlen odúban, üvegfal mögött, — de ezt nem firtattam soha, beértem elismerő szavaival és bicegettem.

Egész nap mellettem él, lát félmeztelenül, hálóingben és papucsban, részegen és kétségbeesve, ő az, aki miatt nem lehetek nagy ember. Ő sokkal tapintatosabb, nem láttam még pongyolában sem, soha nem volt részeg, nem láttam kétségbeesve. Ő még lehet nagy ember az én szememben.

4

én az övében már soha. Hangulatáról nem tudok. Szexuális életének titkait nem ismerem. Korán elvált s mint nyugodtan mondta, nem kell neki a férfi. Ezt úgy mondta, mint ahogy mi megjegyezzük: „El lehet élni motorbicikli nélkül is. Nem olyanok az idők.”

Cselédkönyvét én őrzöm a fiókban, egy életbiztosítási okmány és egy elbirtási nyilatkozat között. A könyv bevezetőjében olvastam, hogy hűséggel tartozik nekem.

Arról, hogy én mivel tartozom neki, nem olvastam semmit. Hatvan pengőt kap egy hónapra s az ősszeg átvételkor ezt mondja: „Kézét csókolom.” Ilyenkor azt felelem: „Csak hagyja.” Egyszer valószínűleg kezét csókolta, mikor elutaztam.

Ezenfelül szállást kap, az említett értelemben, és kosztot. A kosztot ő vásárolja be, ő főzi meg, ő tálalja be, ő mosogatja el és én eszem meg. Szárnyasból én eszem a combot és a mellét, ő a püspökfalatot és a szárnyakat. De abból is lehetőleg eltesz egy-egy szárnyat, reggelire, hidegen.

Énekelni még nem hallottam. Színházba nem jár. Vasárnap délután félőrkor elmegy hazulról és nyolcra hazajön. Ilyen-

5

Haiman György: Márai Sándor – Teréz (1935)

Haiman György: A nyomtatott betű művészete (1935)

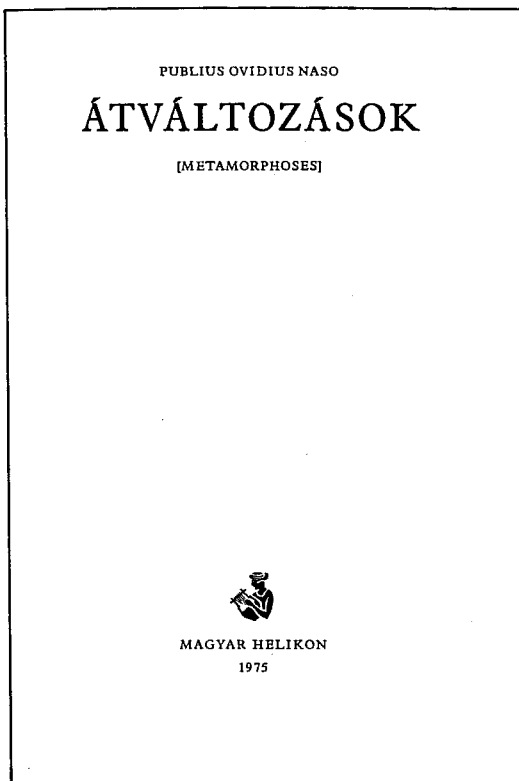
HAIMAN-KNER GYÖRGY

A NYOMTATOTT BETŰ
MŰVÉSZETE

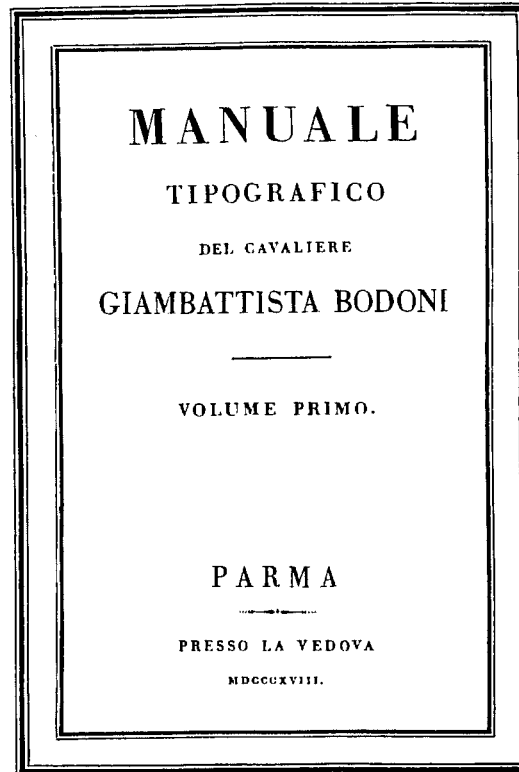

OFFICINA · BUDAPEST

MAGYAR GRAFIKA 11

Szántó Tibor: Publius Ovidius Naso – Átváltozások (1964)

A Manuale Tipografico címlapja

man György, Lengyel Lajos, valamint e sorok írója is Kner Bodonianus célkitűzése nyomán – a nagy klasszikus hagyományok útját követve – alakították ki könyvstílusukat. Meggyőződésük, hogy G. Bodoni szelleme Kner Imre nyomán ma is elevenen él a magyar könyvművészetben.

A modernkedő experimentumok divatos stílusai felbukkantak s eltűntek, de a nagy klasszikus könyvalkotók – így Bodoni is – újból és újból erőt és irányt mutatnak a ma tipográfusai számára.

Giambattista Bodoni arcmása (G. Baldrighi alkotása)

A Piatnik Magyarországon

A Magyar Grafika 1989/2. számában az Első Magyar Kártyagyár Részvénytársaság története ott ért véget, hogy a bécsi székhelyű Ferdinand Piatnik und Söhne-kártyagyár 1896-ban 51 ezer koronáért megvásárolta a tönkrement pesti céget berendezéseivel, készleteivel együtt.

A Piatnik-gyár alapítását az 1824. esztendőre datálják. Ekkor nyitott kártyafestő műhelyt Bécsben Anton Moser mester (Schottenfeld 407). Halála után, 1843-tól a fiatal Ferdinand Piatnik vezeti az üzemet. Az 1861-ben benyújtott „A közönséges kártyáknak – hogy azok vízzel legyenek tisztíthatók – fénymázzal való bevonása” szabadalmával és rendkívül céltudatos üzletpolitikával fokozatosan építi fel közép-európai birodalmát. A „100 éves a Piatnik” című jubileumi kiadvány a cég magyarországi tevékenységének kezdetét 1874-re teszi, de ezt más forrás nem erősíti meg. Címjegyzékekben csak 1894-ben találkozhatunk a Piatnik névvel, illetve egy pénzügyhatósághoz intézett bejelentés leírja, hogy a cég befejezte kártyagyártó tevékenységét a Nagymező u. 26-ban és azt a Csengery u. 11-ben kezdte meg. Érdekes módon a Piatnik története csak 1913-tól követhető a Fővárosi Levéltár cégbírói okmánytárában.

Ferdinand Piatnik a századfordulón szerezte meg a teljes magyarországi kártyaüzletet. 1896-ban az Első Magyar Kártyagyár Részvénytársaságot, 1899-ben a Budapesti Új Kártyagyárat, 1909-ben az Unio Kártyagyárat vásárolta meg. A Várdi Rády János tulajdonát képező Vannak Kártyagyárat 1906-ban a szintén bécsi kártyagyáros, Josef Glanz vette meg, azonban 1908-ban már a „Vannak” feliratú kártyák Piatnik védjeggyel kerülnek piacra. Legegyszerűbben kronológiai sorrendbe állítva követhetjük az eseményeket.

1896 Ferdinand Piatnik megvásárolja az Első Magyar Kártyagyár Rt. Csengery utca 11. alatti gyárát épületekkel, berendezésekkel együtt (4565 sz. telekkönyvi betét, pesti oldal i sor, 4527/a hrsz.). Az új Piatnik-gyárat a társas cégjegyzék XX. kötet 41. lapján jegyzik be.

- 1902–1903 Új gyár- és lakóépületet építenek a Rottenbiller utca 17. szám alatt (telekk. sz.: 4400, hrsz.: 4363).
- 1904 Budapest székesfőváros polgármestere engedélyt ad kő- és könyvnyomdaipar gyakorlására. Üzletvezető Piatnik Rudolf és Piatnik Rezső.
- 1905 Magyarország miniszterelnöke engedélyezi a cég termékein a magyar királyi címer használatát.
1913. március 29. Családi részvénytársaságként létrehozódik a Magyar Játékkártyagyár Piatnik Nándor és Fiai Részvénytársaságot. Alaptőke: 1 200 000 korona, 3000 darab 400 korona névértékű részvényben. Cégbírói bejegyzés: Társas cégek, LXIV. kötet 140. lap.
- 1927 Bezárják a budapesti kártyaklubokat. (A századfordulón a fővárosban több mint háromszáz nyilvános helyen lehetett kártyázni, kaszinókban, klubokban, kávéházakban, iparoskörökben.) Kártyagyárat indít „Optima” néven a Hamburger és Birkholz Rt. Ezt a céget egyszerűen megvásárolják.
- 1935–1936 Külföldi piacokat keresnek (Balkán, Közel-Kelet), más profillal próbálkoznak (csomagolóanyag, könyv, levelezőlap, nyomtatványok). A Piatnik-gyár olyan nyilatkozatot kap az Angol-Magyar Banktól, hogy az érdekeltségi körébe tartozó nyomdaipari vállalatok 40 éven át nem fognak játékkártyát gyártani.
- 1938 Dobozgyárral bővítik a Rottenbiller utcai üzemet.
1942. március 21. A részvénytársaság 29. közgyűlésén korlátolt felelősségű társasággá alakulnak. Alaptőke: 1 482 000 pengő. Cégvezetők: Piatnik Lajos és Piatnik